

ความรักในเพลงฮิปฮอปไทย

Love in Thai Hip Hop

¹ฐิติกัญญา ทองดี และ ²รัชนิกร แซ่วัง

¹Thitikan Thongdee and ²Ratchaneekorn Sae-Wang

วิทยาลัยนวัตกรรม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

College of Innovation, Thammasat University, Thailand

E-mail: ¹Thitikan.nook24@gmail.com, ²ratchaneekorntu23sep15@gmail.com

Received November 26, 2022; **Revised** February 7, 2023; **Accepted** February 15, 2023

บทคัดย่อ

จากการฟังและพิจารณาเพลงฮิปฮอปในช่วงหลายปีที่ผ่านมา พบว่าเพลงฮิปฮอปมีความเปลี่ยนแปลงทั้งด้านจำนวนนักร้องและเพลงที่เพิ่มขึ้น อันสะท้อนกระแสความนิยม และเนื้อหาที่มักกล่าวถึงความรักเป็นส่วนใหญ่ บทความวิชาการนี้มุ่งเน้นศึกษาการวิเคราะห์แนวคิดความรักที่พบในเพลงฮิปฮอปไทย โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) ผลการศึกษาพบว่าความรักที่พบมากที่สุดในการวิเคราะห์ได้แก่ ความรักแบบเสน่หา รองลงมาคือ ความรักแบบผูกพัน และความรักแบบผูกมัดตามลำดับ ความรักแบบเสน่หาเป็นรูปแบบความรักที่พบมากที่สุดและมีรูปแบบต่าง ๆ สามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้ การชื่นชมรูปลักษณ์ภายนอก, การมีเพศสัมพันธ์, การละเมิดศีลธรรม, ความรักระหว่างชนชั้นและการเปลี่ยนแปลงตนเองเพื่อคนรัก ซึ่งความรักดังกล่าวสะท้อนมุมมองของเพศชายเป็นหลัก

คำสำคัญ: ความรัก; เพลงฮิปฮอป; เพศชาย

Abstract

After following hip hop songs for several years, I noticed a societal change in singers and their material, indicating a boom in popularity. In addition, more songs now tend to be about love. This research focuses on patterns of love found in Thai hip hop. Some popular song samples were analyzed by content analysis. Results showed that the categories of love most frequently described in Thai hip hop lyrics were passion, intimacy, and commitment. Passion is the most rooted type of love. There are also many forms that can be analyzed, in terms of passion, as

follows: Appearance appreciation, intercourse, violation of morals, love between classes, and self-change for love—this kind of love mainly reflects the perspective of men.

Keywords: Love; Hip Hop song; Men

บทนำ

“ความรักเป็นความต้องการที่สำคัญอย่างหนึ่งของมนุษย์” ประโยคข้างต้นถูกกล่าวโดย Abraham Harold Maslow นักจิตวิทยาที่นำเสนอทฤษฎีลำดับความต้องการ ซึ่งเป็นแนวคิดทางจิตวิทยาที่นิยมพูดถึงในงานวิชาการที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์และสังคม (Maslow, 1970) ความรัก เป็นพฤติกรรมที่สำคัญประการหนึ่ง ในพฤติกรรมของมนุษย์และส่งผลต่อชีวิตของคนในสังคม (วิทยากร เชียงกูล, 2550) จากที่กล่าวไปนั้นพบว่า ความรักคือเรื่องที่ใกล้ตัวและมีความสำคัญกับมนุษย์เป็นอย่างมาก ดังนั้นมนุษย์จึงพยายามหาความหมายให้กับความรักเพื่อใช้นิยามการกระทำที่เกิดขึ้น ผ่านประสบการณ์ของแต่ละคน ยกตัวอย่างเช่น การนิยามว่าความรักคือความสุข ความรักเป็นสิ่งที่สวยงาม บ้างก็กล่าวว่าความรักคือความทุกข์ เป็นบ่อเกิดของอารมณ์เศร้าโศกเสียใจ เป็นต้น (พุทธทาสภิกขุ, 2549) คำนิยามที่แตกต่างกันมาจากประสบการณ์ที่แตกต่างกันของแต่ละบุคคล ความรักอยู่ในชีวิตประจำวันของมนุษย์มาตั้งแต่อดีต ดังหลักฐานการใช้ภาษาในการสื่อความหมายถึงความรัก ในวรรณกรรมทั้งของไทยและต่างประเทศ ยกตัวอย่างเช่นวรรณกรรมสุุดคลาสสิก “โรมิโอและจูเลียต” ผลงานปลายปากกาของวิลเลียม เชกสเปียร์ มีการใช้ภาษาเพื่ออุปมาความรักกับชีวิต

ส่วนวรรณกรรมไทยอย่าง “แผลเก่า” ผลงานการประพันธ์ของ ไม้ม เมืองเดิม มีการอุปมาความรักกับบาดแผลที่ไม่มีวันจางหาย (อชิตพนธ์ เพียรสุขประเสริฐ, 2563) เนื้อหาเกี่ยวกับความรักของหนุ่มสาว ขวัญและเรียม ที่ถูกครอบครัวกัดกันไม่ให้รักกัน มีอุปสรรคเข้ามาเพื่อพิสูจน์ความรัก จนสุดท้ายเกิดเหตุให้ขวัญต้องเสียชีวิต ส่วนเรียมด้วยความรักที่มีต่อขวัญมากจึงตัดสินใจฆ่าตัวตายตามขวัญไป (ไม้ม เมืองเดิม, 2479) บทประพันธ์เรื่องแผลเก่านี้ได้รับความนิยมอย่างมากถูกตีพิมพ์เป็นหนังสือ และนำมาสร้างเป็นภาพยนตร์อีกหลายครั้ง แผลเก่าจึงมิได้สะท้อนให้เห็นเพียงความรักในสังคมไทยที่เกิดจากคนสองคนมีความรู้สึกที่ดีต่อกันยอมฟันฝ่าอุปสรรค แม้ความตายก็ไม่สามารถทำลายความรักของทั้งคู่ได้ หากยังสื่อถึงความแตกต่างทางชนชั้นและสถานะทางสังคม หากจะเป็นคู่รักกันต้องได้รับความยินยอมหรือเห็นชอบจากครอบครัวด้วย ทำให้เห็นว่าความรักไม่ได้เกี่ยวข้องกับแค่คนสองคนเท่านั้น แต่เกี่ยวข้องกับบุคคลอื่นๆ หรือสภาพสังคมรอบตัวอีกด้วย รูปแบบความรักดังกล่าว มิได้ปรากฏในสื่อสิ่งพิมพ์เพียงเท่านั้น หากยังพบในสื่อต่างๆ เช่น ละคร รวมถึงเพลงอีกด้วย

เพลง เป็นสื่อที่เข้าถึงผู้คนจำนวนมากได้ง่ายในระยะเวลาอันสั้น ใช้ระยะเวลาในการฟังและทำความเข้าใจสั้นกว่าสื่อประเภทอื่นๆ (คมสันต์ วงศ์วรรณ, 2546) ดังนั้นผู้ฟังจึงสามารถเข้าถึงและเกิดความรู้สึกชื่นชอบและติดตามได้ง่าย (ณัชชา ตั้งตรงฤทัย, 2559) ประเด็นที่น่าสนใจคือในช่วง 3 ปีที่

ผ่านมานี้ เป็นปีที่ต้องเผชิญกับสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 แต่กลับพบว่าอุตสาหกรรมเพลงยังคงเติบโตอย่างต่อเนื่องมาเป็นปีที่ 6 (The Standard, 2563) นอกจากนี้ เพลงยังสามารถสะท้อนวิถีการดำเนินชีวิต อารมณ์ความรู้สึก ความสุข ความเศร้า รวมถึงความรัก เช่น เพลงฮิปฮอป ที่มีจุดเริ่มต้นมาจากการบอกเล่าปัญหาความไม่เท่าเทียมกัน ผ่านมุมมองของคนผิวสีในประเทศสหรัฐอเมริกา และการตีแผ่ปัญหาสังคม (Reese, 2017) รวมถึงเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับความรัก อย่างเช่น “เพลงแบกไม่ไหว” เนื้อหาเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ที่กำลังจะจบลง หรือ “เพลงอยู่ดีๆ ก็...” เนื้อหาเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ที่ไม่ชัดเจน เป็นต้น

ความรักที่พบในเพลง อาจเป็นความรักที่มีอยู่ในสังคมอยู่แล้ว ถูกผลิตซ้ำความรักนั้นให้คงอยู่ในสังคมเรื่อยไป หรือเป็นการสร้างรูปแบบความรักขึ้นมาใหม่ แต่ถ้าหากพิจารณาให้ลึกซึ้งจะพบว่าความรักที่ถูกถ่ายทอดผ่านบทเพลงนั้น ได้ประกอบสร้างรูปแบบความรักไว้มากมาย เช่น การแต่งงานและการครองคู่อยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข เป็นจุดสูงสุดของการมีความรัก ความรักจะสมบูรณ์มีความสุขเมื่อรักกันตลอดไปไม่มีวันเลิกรากัน เป็นต้น (บุญสม มาร์ติน, 2533) ซึ่งถ้าหากมิได้มีการเรียนรู้ที่จะถอดชุดความคิดต่างๆ ที่อยู่ภายในเนื้อเพลงถูกถ่ายทอดผ่านเสียงดนตรี ทำให้เคลิ้มตามไปนั้นอาจทำให้เข้าใจว่าสิ่งนั้นเป็นความจริง จนลืมนึกไปว่ามุมมองดังกล่าวเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นและไม่จำเป็นต้องเป็นตามนั้นเสมอไป

ถ้าหากมนุษย์ไม่ได้มีวิถีชีวิตเป็นไปตามเนื้อหาในสื่อที่ถูกสร้างขึ้นมา มิได้หมายความว่ามนุษย์จะไม่ประสบความสำเร็จ หมายถึงถึงเรื่องความรัก (de Botton, 2017) ดังนั้นในบทความนี้ผู้เขียนต้องการศึกษาความรักที่พบในเพลงฮิปฮอป เนื่องจากเป็นแนวเพลงที่ไม่ได้มีจุดเริ่มต้นมาจากการบอกเล่าเรื่องความรัก แต่ในปัจจุบันเพลงฮิปฮอปที่กล่าวถึงความรักกลับได้รับความนิยมเพิ่มมากขึ้น การวิเคราะห์แนวคิดความรักที่พบในเพลงฮิปฮอป โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อเพลง หรือการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) เพื่อศึกษาความรักที่ปรากฏในบทเพลงฮิปฮอปไทย อันเป็นแบบจำลองที่ถ่ายทอดหรือสะท้อนสภาพสังคม ค่านิยมและวัฒนธรรม

ลักษณะและความเป็นมาของเพลงฮิปฮอป

เพลงฮิปฮอป เป็นแนวเพลงที่มีจุดเด่น คือ การแร็ป หรือการใช้ประโยคที่มีจำนวนพยางค์ 4 พยางค์, 8 พยางค์ และ 16 พยางค์ ในการแต่งเนื้อร้องประกอบจังหวะดนตรีที่เร็ว และนิยมแต่งให้เกิดคำคล้องจอง หรือคำสัมผัสกันในช่วงท้ายของประโยค (Reese, 2017) แนวเพลงฮิปฮอปมีรากฐานมาตั้งแต่ยุค 70 หรือในช่วงปี ค.ศ.1970 – 1979 เป็นแนวเพลงที่เกิดขึ้นที่เมืองนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา (New York, USA) โดยเฉพาะในย่านบร็อกซ์ (Bronx) และ บรูคลิน (Brooklyn) ซึ่งผู้คนส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่คือชาวแอฟริกัน-อเมริกัน (African American) โดยมีจังหวะและบทกวีสั้นประกอบจังหวะ (พงศ์ธร วงศ์เกียรติขจร, 2535)

จุดเริ่มต้นของเพลงฮิปฮอป มาจากการสร้างเพลงเพื่อใช้ในงานสังสรรค์ของชนชั้นแรงงานชายที่เหน็ดเหนื่อยจากการทำงาน และไม่สามารถไปทำงานเลี้ยงตามสมัยนิยมได้เนื่องจากมีค่าใช้จ่ายสูง จึงจัดงานและสร้างเสียงดนตรีด้วยตนเอง มีผู้พูดเพื่อสร้างความสนุกสนานภายในงาน ซึ่งเป็นการพูดประกอบจังหวะเพลง จึงต้องอาศัยความสามารถในการพูดให้เกิดความคล้องจอง และสามารถสร้างแรงดึงดูดให้ผู้ที่เดินผ่านไปมา เข้ามาร่วมงานเพิ่มขึ้นได้อีกด้วย จึงกลายเป็นที่มาของเพลงฮิปฮอปจนถึงปัจจุบัน (วิชญ์ วิตเสถียร, 2563)

เนื้อหาของแนวเพลงฮิปฮอปมักจะกล่าวถึงการกล่าวโอ้อวดเงินทอง การใช้ชีวิตอย่างสุขสบายหรูหรา เพื่อถ่ายทอดเรื่องราว การดิ้นรน ต่อสู้ของกลุ่มคนที่ถูกดูหมิ่นดูแคลนในสังคม จนวันหนึ่งสามารถเป็นศิลปินที่มีชื่อเสียงและมีฐานะทางการเงินที่ดีขึ้น นอกจากนั้นเพลงฮิปฮอปนิยมนำเสนอประเด็นปัญหาทางสังคม เช่น ความไม่เท่าเทียม การเมือง เป็นต้น (The Matter, 2561)

เพลงฮิปฮอปได้รับความนิยมมากในช่วง ค.ศ.1980 – ค.ศ.1990 โดยสามารถพบเห็นผู้ที่ชื่นชอบเพลงฮิปฮอปได้ตามท้องถนนในประเทศสหรัฐอเมริกา แต่งกายเลียนแบบศิลปินฮิปฮอป มีความเป็นเอกลักษณ์ โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีคนผิวสีอาศัยอยู่ร่วมกัน และในขณะเดียวกันประเทศไทยได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมฮิปฮอปเช่นเดียวกัน อุตสาหกรรมเพลงไทยเริ่มมีกลิ่นอายของเพลงฮิปฮอปเข้ามาผสมมากขึ้น โดยเริ่มจากกลุ่มเล็กและขยายวงกว้างขึ้น กระแสความนิยมเริ่มกลับมาเฟื่องฟูอีกครั้งช่วงปี พ.ศ.2557 เนื่องจากมีรายการแข่งขันการแร็ป (Rap) ในช่วงเวลาไล่เลี่ยกันหลายรายการ ทำให้กระแสเพลงฮิปฮอปในประเทศไทยคึกคักเป็นอย่างมาก กำเนิดศิลปินหน้าใหม่ ตลอดจนเกิดค่ายเพลงที่ตอบสนองชาวฮิปฮอป อย่างค่าย YUPP และค่าย Hype Trends และเป็นที่น่าสังเกตว่า เพลงฮิปฮอปไทยมีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับความรักมากขึ้น และยังได้รับความนิยมมากกว่าเนื้อหาการโอ้อวด หรือการนำเสนอประเด็นปัญหาทางสังคม ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของเพลงฮิปฮอป (นิษณาต นิลทองคำ, 2563)

แนวคิดความรักเชิงจิตวิทยา

หากต้องการวิเคราะห์แนวคิดความรักที่พบในเพลงฮิปฮอป จำเป็นต้องศึกษาแนวคิดความรักเสียก่อน โดยแนวคิดที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์ ได้แก่ แนวคิดความรักเชิงจิตวิทยา เนื่องจากความรักเป็นเรื่องพื้นฐานในการดำรงชีวิตของมนุษย์ ความรักนอกจากเกี่ยวข้องกับอารมณ์ ความรู้สึก พฤติกรรม การแสดงออก ยังเกี่ยวข้องกับสารเคมีในสมอง ซึ่งล้วนแล้วแต่สอดคล้องกับความรู้ในด้านจิตวิทยาทั้งสิ้น (โรงพยาบาลเพชรเวช, 2564) ดังเช่นทฤษฎีสามเหลี่ยมแห่งความรัก (Triangular theory of love) โดย โรเบิร์ต สเติร์นเบิร์ก (Robert Sternberg) ได้ศึกษาความรักในเชิงจิตวิทยา ที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และสามารถอธิบายความรักได้ 3 รูปแบบ (Sternberg, 1988) ได้แก่

การผูกมัด (Commitment) หมายถึง การทำข้อตกลงหรือคำมั่นสัญญาซึ่งกันและกันว่าจะอยู่ด้วยกันตลอดไป เช่น คู่สามีภรรยาที่แต่งงานกันมานานแล้ว อาจอยู่ร่วมกันแบบไม่มีความรัก ไม่มีความเสนหา ความลุ่มหลงต่าง ๆ แต่ก็ยังคงอยู่ร่วมกันตามคำมั่นสัญญาที่ได้ตกลงกันไว้

ความเสนาหา (Passion) หมายถึง ความหลงใหล คล้อยตาม รู้สึกตื่นเต้นและตื่นตัวอยู่อย่างสม่ำเสมอ เป็นความสัมพันธ์ทางด้านร่างกาย ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นภาวะที่มีจุดเด่นในเรื่องของความต้องการทางเพศมากกว่าความต้องการทางด้านจิตใจ

ความผูกพัน (Intimacy) หมายถึง ความสนิทสนม ใกล้ชิด เข้าใจซึ่งกันและกัน มีความเห็นอกเห็นใจ ซึ่งต้องอาศัยระยะเวลาที่จะเกิดภาวะนี้ได้ เป็นความสัมพันธ์ที่ไม่หวังประโยชน์ตอบแทนเปรียบดังมิตรแท้ จริงใจ ไว้วางใจได้ และมักไม่นึกถึงเรื่องเพศ

ความรักที่พบในเพลงฮิปฮอปไทย

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้วิเคราะห์แนวคิดความรักที่พบในเพลงฮิปฮอปไทย มีจำนวน 30 เพลง โดยใช้วิธีการสุ่มเลือกกลุ่มตัวอย่างที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับความรักอย่างชัดเจน ถ่ายทอดโดยศิลปินฮิปฮอปที่ได้รับการยอมรับและมีชื่อเสียง จำนวน 10 คนขึ้นไป เป็นเพลงที่ต้องมียอดการเข้าชมมากกว่า 50 ล้านครั้งในการเข้าชมผ่านช่องทางยูทูบ (YouTube) บริการสตรีมมิ่งที่คนไทยนิยมใช้มากที่สุด (Marketeer, 2563) เพื่อแสดงให้เห็นถึงความนิยมในกลุ่มผู้ฟัง และเป็นเพลงที่ถูกเผยแพร่ในช่วงปี พ.ศ. 2557-2564 ซึ่งเป็นปีที่กระแสเพลงฮิปฮอปในประเทศไทยกลับมาได้รับความนิยมอีกครั้ง จากรายการแข่งขันการแร็ป (Rap) ส่งผลให้เกิดศิลปินฮิปฮอปหน้าใหม่ในวงการหลายคน สร้างผลงานที่มีชื่อเสียงทั้งในประเทศและต่างประเทศอีกด้วย

การวิเคราะห์ความรักที่พบในเพลงฮิปฮอปไทย โดยทฤษฎีสามเหลี่ยมแห่งความรัก (Triangular theory of love) ซึ่งประกอบไปด้วยรูปแบบความรัก 3 รูปแบบ ได้แก่ การผูกมัด ความเสนาหา ความผูกพัน ซึ่งในแต่ละเพลงอาจปรากฏรูปแบบความรักได้มากกว่า 1 รูปแบบ แต่การนำคำนิยามของความรักในแต่ละรูปแบบมาวิเคราะห์คำหรือประโยค ทำให้เห็นความสอดคล้องกับคำนิยามความรักมากที่สุด ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. ความรักคือการผูกมัด จะถูกถ่ายทอดผ่านเนื้อเพลงที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการแต่งงาน อยู่อาศัยร่วมกันในระยะเวลาหนึ่งเพื่อทำตามคำมั่นสัญญาที่ให้กันไว้ ถึงแม้ว่าจะไม่มีความเสนาหา ความหวานซึ่งต่อกันแล้วก็ตาม อาจปรากฏเป็นคำหรือประโยค เช่น สัญญา สาบาน การแต่งงานและการจดทะเบียนสมรส เป็นต้น

2. ความรักคือความเสนาหา จะถูกถ่ายทอดผ่านเนื้อเพลงที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางกาย ความต้องการทางเพศ ความตื่นเต้นหรือตื่นตัวตลอดเวลา ความหลงใหลในหน้าตา รูปร่างของอีกฝ่าย สามารถปรากฏเป็นคำหรือประโยค เช่น กอด จูบ สวय น่ารัก เซ็กส์ดี หุ่นดี เป็นต้น

3. ความรักคือความผูกพัน จะถูกถ่ายทอดผ่านเนื้อเพลงที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความเข้าใจ เห็นใจ ซึ่งกันและกัน นำมาซึ่งความไว้วางใจ จริงใจและไม่หวังผลประโยชน์ต่อกัน รวมทั้งมักไม่มีความต้องการทางเพศเข้ามาเกี่ยวข้อง สามารถปรากฏเป็นคำหรือประโยค เช่น แคมีเธอก็อุ่นใจ เข้าใจกัน รู้ใจกันและไม่ต้องการจูบ กอด หรือไม่ต้องการมีความสัมพันธ์ทางกาย เป็นต้น

ทั้งนี้ เกณฑ์ในการจัดประเภทรูปแบบความรัก ได้แก่ ความถี่ที่พบในแต่ละเพลง กล่าวคือ ใน 1 เพลง หากพบคำที่แสดงถึงรูปแบบความรักแต่ละประเภท มากกว่า 3 ครั้ง จึงจะนับว่าเพลงดังกล่าวสื่อความหมายถึงรูปแบบความรักประเภทนั้นๆ โดยเพลงฮิปฮอปไทยแสดงรูปแบบและรายละเอียดความรัก ได้ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 รูปแบบความรักในเพลงฮิปฮอป

ลำดับที่	เพลง	การผูกมัด	ความเสนาหา	ความผูกพัน
1	เคาก่อน		/	
2	ว้ายร้าย		/	
3	รังเกียจกันไหม		/	
4	แบกไม่ไหว		/	
5	ถามคำ		/	
6	ช่วยไม่ได้		/	
7	MORNINIG			/
8	TMRW		/	
9	คนที่เธอไม่เคยมอง		/	
10	แฟนใหม่หน้าคุณ		/	
11	ไอ้ตัว		/	
12	ทน		/	
13	บ้งอร		/	
14	Bye Bye		/	
15	เบอร์มาดิ		/	
16	ไม่ว่าง		/	
17	มีแค่เรา		/	/
18	ความต่าง		/	
19	เสียลิ้นลาย		/	
20	ตราปรุรีดิน	/		/
21	จำเลยรัก	/	/	
22	แลรักกันวันครีกาล		/	
23	อัศวินรัตติกาล		/	
24	ธารารัตน์		/	
25	พักก่อน		/	
26	ถ้าเธอต้องเลือก			/
27	กลัวเครื่องบิน			/
28	เกาะสวาทหาดสวรรค์		/	
29	ไม่เหมือนใคร			/
30	สุดท้ายก็หมา		/	
รวม		2	25	6

จากตารางที่ 1 พบว่า เพลงฮิปฮอปมีเนื้อหาเกี่ยวกับความเสน่หามากที่สุด จำนวน 25 เพลง เพลงที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความผูกพัน จำนวน 6 เพลง และเพลงที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการผูกมัดจำนวน 2 เพลง

การศึกษาค้นคว้าพบว่า รูปแบบความรักที่ถูกกล่าวถึงมากที่สุดคือ ความรักแบบเสน่หา เมื่อวิเคราะห์อย่างลึกซึ้งจะพบว่า มีรูปแบบความรักต่างๆ สอดแทรกอยู่ ทั้งการแสดงความรักที่เปิดเผยและชื่นชมรูปลักษณ์ภายนอก การมีเพศสัมพันธ์ การกระทำที่ละเมิดกฎศีลธรรม ความรักระหว่างชนชั้น การเปลี่ยนแปลงตนเองเพื่อคนรัก ดังนั้น ความรักแบบเสน่หา จึงเป็นความรักที่มีแนวโน้มจะสะท้อนรูปแบบความรักในเพลงฮิปฮอปได้มากที่สุด ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ประเด็นที่ 1 การแสดงความรักที่เปิดเผยและชื่นชมรูปลักษณ์ภายนอก จากการวิเคราะห์เนื้อเพลง พบคำที่แสดงถึงรูปลักษณ์ภายนอก เช่น หุ่น หน้าอก ดวงตา สิว รอยยิ้ม เป็นต้น และแสดงถึงความพึงพอใจหรือการชื่นชม เช่น สวย น่ารัก งดงาม ใหญ่ เล็ก เป็นต้น มากไปกว่านั้นยังพบการอุปมาอุปไมย เพื่อเปรียบเทียบความหมายของคำต่าง ๆ ให้ชัดเจนเพิ่มขึ้น เช่น สวยเหมือนนางฟ้า เป็นต้น ตัวอย่างที่ใช้ในบทเพลง ดังต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

“ชอบตรงที่เธอหน้าอกใหญ่เท่าดวงจันทร์”

เพลง เบอร์มาดิ

ศิลปิน P-HOT Ft. Mindset, MVL

ตัวอย่างที่ 2

“เธอเธอเล็กดี หุ่นเธอเป๊ะดี”

เพลง เกาะสวาทหาดสวรรค์

ศิลปิน GAVIN DDGERRARD

ตัวอย่างที่ 3

“สวยเหมือนนางเอกละคร
สวยเหมือนนางฟ้านางสวรรค์”

เพลง บังอร

ศิลปิน SPRITE

จากตัวอย่างแสดงถึงความหลงใหล ความประทับใจรูปลักษณ์ภายนอกของฝ่ายตรงข้าม ซึ่งสอดคล้องกับคำนิยามของความรักแบบเสน่หา ในแนวคิดความรักเชิงจิตวิทยา และเมื่อพิจารณาจากเนื้อเพลงแล้วนั้น พบว่าเป็นการชื่นชมรูปลักษณ์ภายนอกของเพศหญิง สังเกตได้จากเนื้อเพลง หน้าอกใหญ่ เธอเล็ก และการอุปมาอุปไมยความสวย เช่น สวยเหมือนนางเอกละคร ซึ่งเป็นที่ทราบกันดีในสังคมว่า นางเอกละคร คือ ผู้หญิง

ประเด็นที่ 2 การมีเพศสัมพันธ์ จากการวิเคราะห์เนื้อเพลงพบคำที่มีความหมายโดยนัยแสดงถึงการมีเพศสัมพันธ์ เช่น เข้า แทะ เอา พัน เย เป็นต้น ตัวอย่างที่ใช้ในบทเพลง ดังต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

“โอ เย เย เย เยเยกันมาก็ครั้งแล้วเขาก็เท”

เพลง มีแค่เรา

ศิลปิน F. HERO Ft. LAZYLOXY, ORGANIC

ตัวอย่างที่ 2

“ที่เธอเอาไปเอามา เธอแค่แกล้งหยอก”

เพลง สุกท้ายก็หมา

ศิลปิน WONDERFRAME

ตัวอย่างที่ 3

“แทงจากข้างหลังละก็แทงไปข้างหน้าเธอ”

เพลง อัศวินรัตติกาล

ศิลปิน YOUNGOHM

จากตัวอย่างแสดงถึงความสัมพันธ์ทางกาย ซึ่งสอดคล้องกับค่านิยมของความรักแบบเสนาหา ในแนวคิดความรักเชิงจิตวิทยา ซึ่งพิจารณาจากการใช้คำที่สื่อถึงการมีเพศสัมพันธ์ เป็นการใช้คำที่มีความหมายโดยนัย แต่เป็นคำที่นิยมใช้และรับรู้ในวงกว้าง มากไปกว่านั้นในตัวอย่างที่ 3 พบการบรรยายลักษณะท่าทาง การเคลื่อนไหวของการมีเพศสัมพันธ์อย่างชัดเจน “แทงจากข้างหลังละก็แทงไปข้างหน้า” สื่อถึงลักษณะการมีเพศสัมพันธ์ โดยตัวเพลงพูดในมุมมองของผู้กระทำ และเมื่อศึกษาเนื้อเพลงข้างต้น พบรูปแบบความสัมพันธ์ที่มาพร้อมกับการมีเพศสัมพันธ์ คือ ความสัมพันธ์แบบฉาบฉวย เช่น “เยกันมาก็ครั้งแล้วเขาก็เท” “เอาไปเอามาเธอแค่แกล้งหยอก” ซึ่งสามารถตีความได้ว่า เมื่อมีเพศสัมพันธ์กันแล้วนั้น สามารถจบความสัมพันธ์ลงได้โดยไม่มีความผูกพันหรือข้อผูกมัดใดๆ

ประเด็นที่ 3 การกระทำที่ละเมิดศีลธรรม การรักคนมีเจ้าของและการนอกใจ จากการวิเคราะห์เนื้อเพลงพบคำสรรพนามที่กล่าวถึงบุคคลที่ 3 คือคำว่า “เขา” และพบประโยคที่แสดงถึงการกระทำที่ขัดต่อกฎศีลธรรม เช่น แอบมาเจอ, หลบอยู่ ซึ่งเป็นการกระทำที่รู้ว่าคือสิ่งที่ผิด ไม่ควรทำ แต่ยอมทำเพราะความรัก ความเสนาหา ตัวอย่างที่ใช้ในบทเพลง ดังต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

“ผมเองก็รู้ว่ามันไม่ดี ที่คุณแอบมาเจอกันบ่อยๆ
แต่ว่าเขาคงจะไม่รู้ ถ้ารู้ผมคงจะโดนต่อย”

เพลง เค้กก่อน

ศิลปิน URBOYTJ

ตัวอย่างที่ 2

“หลบอยู่ในเงา รอตอนเธอเหงา เธอต้องการ”

เพลง อัศวินรัตติกาล

ศิลปิน YOUNGOHM

ตัวอย่างที่ 3

“ก็เธอจะมีเขา ฉันก็ควรที่จะเข้าใจ
ก็แบบว่ามันยังคิดอยู่ยากให้เธอลองคิดดู
ก็เชื่อว่าวันพรุ่งนี้ เธอจะเปลี่ยนใจ”

เพลง ถามคำ

ศิลปิน URBOTTJ

จากตัวอย่างแสดงถึงความหลงใหลจนขาดสติและขาดการยับยั้งชั่งใจ จนสามารถกระทำสิ่งที่ผิด หรือละเมิดศีลธรรมได้ ซึ่งสอดคล้องกับคำนิยามของความรักแบบเสน่หา ในแนวคิดความรักเชิงจิตวิทยา เมื่อพิจารณาเนื้อเพลงพบว่า เป็นการกระทำที่รู้ว่าสิ่งที่ทำอยู่นั้นมีความผิด “ผมเองก็รู้ว่ามันไม่ดี” “หลบอยู่ในเงา” และจะได้รับผลของการกระทำอย่างไร “ผมคงจะโดนต่อย”

ประเด็นที่ 4 ความรักระหว่างชนชั้น จากการวิเคราะห์ เนื้อเพลงพบกลุ่มคำและประโยคที่บ่งบอกถึงสถานะทางสังคมหรือชนชั้นของตนเองในเชิงการโอ้อวด เพื่อแสดงให้เห็นว่าเรื่องดังกล่าวส่งผลต่อความรัก เช่น การโอ้อวดทรัพย์สิน เงินทอง ของแบรนด์เนม การโอ้อวดตำแหน่ง ชื่อเสียง หรือรางวัลที่เคยได้รับ เป็นต้น ตัวอย่างที่ใช้ในบทเพลง ดังต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

“อยากได้เสื้อผ้าวรองเท้า เดี่ยวพี่จะ PAY เงินสดเลย”

เพลง เสือสั่นลาย

ศิลปิน F. HERO Ft. P-HOT, YOUNGOHM, FYMME

ตัวอย่างที่ 2

“I'm number 4 ใน rap is now
ถ้าเราได้เป็นแฟนกัน จะรีบ Up รูปคู่โชว์ว่า You so proud”

เพลง เบอร์มาดิ

ศิลปิน P-HOT Ft. Mindset, MVL

ตัวอย่างที่ 3

“เคยไม่มีดัง but now Jordan on my feet's
ซื้อเสียงเงินทอง ที่เขาต้องการก็แค่นี้”

เพลง คนที่เธอไม่เคยมอง

ศิลปิน YOUNGOHM, ORGANIC

จากตัวอย่างแสดงถึงความหลงใหล ที่สามารถนำทรัพย์สินเงินทองของตนเองมอบให้คนรัก และการโอ้อวดสถานะทางสังคม ชนชั้น เพื่อดึงดูดคนให้เข้ามาหาหรือเข้ามาทำความรู้จักด้วย สอดคล้องกับค่านิยมของความรักแบบเสน่ห์หา ในแนวคิดความรักเชิงจิตวิทยา ซึ่งพิจารณาจากเนื้อเพลงพบว่ามี การใช้คำภาษาต่างประเทศในการโอ้อวดมากกว่าความรักในประเด็นอื่น ๆ ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น แสดงถึงความเหนือชั้น เพราะไม่เพียงแต่โอ้อวดในด้านทรัพย์สินเงินทอง แต่แฝงไปถึงความโอ้อวดความรู้ การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่มากกว่า เช่น “I'm number 4 ใน rap is now” และการกล่าวถึงรองเท้าวรุ่น Jordan

นอกจากนี้ยังพบเพลงที่เป็นความรักระหว่างชนชั้น ในมุมที่ไม่โอ้อวดแต่เป็นเชิงตัดพ้อ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“ไอ้หนุ่มรูปหล่อ สปอร์ตคันใหม่ ถูกใจเธอไปเลยเชียว”
“รักเรานี้ แสนอาภัพ เพียงเพราะว่าเราไม่มีเงินหมื่น”

เพลง ทน

ศิลปิน SPRITE

จากตัวอย่างข้างต้น จึงสามารถวิเคราะห์ได้ว่าเพลงฮิปฮอปไทย ให้ความสำคัญกับเรื่องสถานะชนชั้น มองว่าเป็นปัจจัยหนึ่งในเรื่องความรัก ผู้ที่มีสถานะทางสังคมที่ดี มีฐานะดี ย่อมดีกว่าและได้รับการยอมรับในสายตาเพศตรงข้ามมากกว่า และประเด็นความรักระหว่างชนชั้นนั้นยังแสดงให้เห็นว่าถึงแม้เนื้อหาของเพลงฮิปฮอปจะมีการเปลี่ยนแปลงไปในเรื่องความรัก แต่ยังคงพบเห็นวัฒนธรรมการโอ้อวดของชาวฮิปฮอป และการแสดงความไม่เท่าเทียมในสังคมผ่านเนื้อเพลงอยู่ด้วย

ประเด็นที่ 5 การเปลี่ยนแปลงตนเองเพื่อความรัก จากการวิเคราะห์เนื้อเพลงพบกลุ่มคำและประโยคที่บ่งบอกถึงความต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงตนเองเป็นคนที่ดีขึ้นเพื่อคนที่รัก เช่น พร้อมพลีกาย เป็นบริวาร, พร้อมก่อร่างสร้างตัว, อยากรเป็นคนดี เป็นต้น ตัวอย่างที่ใช้ในบทเพลง ดังต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

“แม่เธอเป็นเจ้าเป็นนาย ฉันพร้อมพลีกายเป็นบริวาร”

เพลง แลรักนิรันดร์กาล

ศิลปิน ปู่จ่านลองไม้ค้

ตัวอย่างที่ 2

“ถ้าฉันมีเธอ พร้อมก่อร่างและสร้างตัว
ให้แฟนเราภูมิใจ ที่ได้ผู้ชายไม่หมองมัว
เอ๋ยปากขอฉันเลิกให้ และไม่สู้บ”

เพลง ความต่าง

ศิลปิน ORGANIC

ตัวอย่างที่ 3

“พอแล้วไม่อยากจะเดินเซ อยากรเป็นคนดี
เพื่อเดินข้างใครสักคน อยากรจะกลายมาเป็นคนที่ OK”

เพลง เลือกล้นลาย

ศิลปิน F. HERO Ft. P-HOT, YOUNGOHM, FYMME

จากตัวอย่างแสดงถึงความตื่นตัว ตื่นตัวตลอดเวลา เพื่อเปลี่ยนแปลงตนเองให้คนรักภูมิใจ สอดคล้องกับค่านิยมของความรักแบบเสน่หา ในแนวคิดความรักเชิงจิตวิทยา ซึ่งในเนื้อเพลงพบการพูดถึงลักษณะนิสัยของตนเองในอดีต และแสดงความต้องการที่จะเป็นคนที่ดีขึ้นในอนาคต สืบเนื่องจากการใช้คำว่า “พร้อม” นำหน้าประโยค เช่น พร้อมพลีกายเป็นบริวาร และ พร้อมก่อร่างสร้างตัว เป็นต้น มากไปกว่านั้นจากเนื้อเพลง “พอแล้วไม่อยากจะเดินเซ อยากรเป็นคนดี” และ “เอ๋ยปากขอฉันเลิกให้ และไม่สู้บ” แสดงถึงการเปลี่ยนแปลงตนเอง โดยการปฏิเสธพฤติกรรมที่ตนเองเคยทำในอดีต ทั้งการดื่มสุรา และสูบบุหรี่

ความรักในเพลงฮิปฮอปไทย : ความรักแบบผู้ชาย

จากผลการวิเคราะห์ พบว่า ความรักในเพลงฮิปฮอปไทย คือ ความรักแบบเสน่หา ซึ่งมีหลากหลายรูปแบบ ทั้งการแสดงความรักหรือการชื่นชมรูปลักษณ์ภายนอก การมีเพศสัมพันธ์ การละเมิดศีลธรรม ความรักระหว่างชนชั้น และการเปลี่ยนแปลงตนเองเพื่อความรัก ซึ่งรูปแบบความรักดังกล่าวนี้สะท้อนให้เห็นว่าเป็นการถ่ายทอดความรักจากมุมมองของเพศชายเป็นหลัก ซึ่งพิจารณา

จากเนื้อเพลงที่แสดงให้เห็นถึงอำนาจของเพศชายผ่านการใช้ภาษา ดังนี้ การชื่นชมรูปลักษณ์ภายนอก เช่น หน้าอกใหญ่ เอวเล็ก ล้วนเป็นมายาคติความงามในสังคมที่สร้างบรรทัดฐานความงามของเพศหญิงที่ต้องมีรูปร่างเหมือนนาฬิกาทรายจึงนับว่าเป็นผู้หญิงที่หุ่นดี (องค์ บรรจุน, 2559) ดังนั้นผู้ที่จ้องมอง ชื่นชม และกล่าวเปรียบเทียบบรรยากาศของเพศหญิง จึงเป็นเพศชาย และสอดคล้องกับวาทกรรมชายเป็นใหญ่ของสังคมไทย ที่เพศชายมีอำนาจในการจ้องมองเพศหญิง เช่นเดียวกับการมีเพศสัมพันธ์ จากการวิเคราะห์เนื้อเพลงพบว่า เป็นการพูดถึงเรื่องเพศสัมพันธ์ได้อย่างเปิดเผย พูดในมุมมองของผู้กระทำ และการมีความสัมพันธ์แบบฉาบฉวย ซึ่งสามารถตีความได้ว่าเป็นมุมมองของเพศชาย เนื่องจากในสังคมไทยมีชุดความคิดว่าเพศชายต้องมีการประสพการณ์ในเรื่องเพศมากกว่าเพศหญิง

การที่เพศชายมีความสัมพันธ์แบบฉาบฉวยเป็นเรื่องปกติที่สามารถเกิดขึ้นได้ เพื่อสนองประสพการณ์ เนื่องด้วยเพศชายถูกขัดเกลาให้มีประสพการณ์เรื่องเพศก่อนแต่งงาน เพื่อแสดงความชำนาญ ในทางกลับกันเพศหญิงถูกปลูกฝังให้รักนวลสงวนตัว ไม่สามารถพูดเรื่องเพศได้อย่างเปิดเผย (กฤตยา อาชวนิจกุล และ พริศรา แซ่ก้วย, 2551) ซึ่งแนวคิดดังกล่าวถูกถ่ายทอดผ่านรูปแบบความรักที่ละเมิดศีลธรรมเช่นเดียวกัน เนื่องจากเพศชายถูกสังคมตีกรอบให้มีประสพการณ์ในเรื่องเพศมากกว่าเพศหญิง จึงมีโอกาที่จะอยู่ในความสัมพันธ์ที่ฉาบฉวยมากกว่าเพศหญิง และความฉาบฉวยนั้นอาจหมายถึงการนอกใจ การรักคนมีเจ้าของ เพื่อเพิ่มประสพการณ์ในเรื่องเพศ

รูปแบบความรักระหว่างชนชั้น และการเปลี่ยนแปลงตนเองเป็นคนที่ดีขึ้น จากการพิจารณาเนื้อเพลงพบว่า มีการกล่าวถึงสภาพแวดล้อมของเพศชาย มากกว่าเพศหญิง เช่น รองเท้าที่เพศชายนิยมใส่ กล่าวถึงการดื่มเหล้า สูบบุหรี่ สามารถตีความได้ว่าเป็นความรักในมุมมองของเพศชาย และพฤติกรรม การโอ้อวดต่างๆ นั้นสอดคล้องกับการที่เพศชายจะได้รับหน้าที่ในการเป็นหัวหน้าครอบครัว หรือช่างเท้าหน้าในการดูแลครอบครัว ทำให้จำเป็นต้องมีสถานะทางการเงินที่ดีกว่าเพศหญิง เพื่อแสดงความสามารถในการดูแลเพศหญิงได้

ความรักในเพลงฮิปฮอปไทย จึงเป็นมุมมองความรักแบบเพศชาย ซึ่งผลการวิเคราะห์นั้นสอดคล้องกับการที่ศิลปินฮิปฮอปส่วนใหญ่เป็นเพศชาย และจากการศึกษาประวัติความเป็นมาของเพลงฮิปฮอป จุดเริ่มต้นมาจากชนชั้นแรงงานเพศชายที่อาศัยอยู่ในประเทศสหรัฐอเมริกา ศิลปินที่ทำให้ฮิปฮอปเป็นที่รู้จักในวงกว้างในยุคเริ่มต้นก็เป็นศิลปินเพศชาย ทำให้เพลงฮิปฮอปทั้งในอดีตและปัจจุบันเป็นพื้นที่ของเพศชายเป็นหลัก (Reese, 2017) และถึงแม้ว่าเพลงฮิปฮอปไทย จะมีการเปลี่ยนแปลงเนื้อหาจากการต่อสู้กับความไม่เท่าเทียมในสังคม การเมือง การดำรงชีวิต มาเป็นเนื้อหาเกี่ยวกับความรัก แต่บทความนี้ก็พิสูจน์แล้วว่าเพลงฮิปฮอปยังคงเป็นพื้นที่ของเพศชาย แม้นำเสนอเรื่องความรักก็ยังเป็นความรักในมุมมองของเพศชายเป็นหลัก

บทสรุป

จากการวิเคราะห์ความรักในเพลงฮิปฮอปไทย พบว่า เพลงฮิปฮอปไทยนำเสนอประเด็นความรักคือความเสน่หามากที่สุด และมีรูปแบบต่าง ๆ ที่สามารถวิเคราะห์ได้ ได้แก่ ความพึงพอใจและชื่นชม รูปลักษณ์ภายนอก การมีเพศสัมพันธ์ การละเมิดศีลธรรม ความรักระหว่างชนชั้น และการเปลี่ยนแปลงตนเองเพื่อความรัก ซึ่งเป็นความรักในมุมมองของเพศชายเป็นหลัก จากการพิจารณาจากเนื้อเพลงที่สอดคล้องกับแนวคิด ความเชื่อต่าง ๆ ที่มีในสังคม เช่น แนวคิดชายเป็นใหญ่ ดังนั้นผลการวิเคราะห์ทำให้ทราบว่าเพลงฮิปฮอปยังคงเป็นพื้นที่ของเพศชาย แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงเนื้อหาเป็นความรักแล้วก็ตาม

เอกสารอ้างอิง

- กฤตยา อาชวนิจกุล และ พริศรา แซ่ก้วย. (2551). ถา ปฏิบัติการของสังคมไทยในกระแสจารีตเรื่องเพศจะอ่อนกำลังลง. ใน ธวัชชัย พาชื่น และพิมพ์พลย์ บุญมงคล (บก.), *เพศวิถีศึกษาในสังคมไทย* (น. 57-72). กรุงเทพฯ: เจริญดีการพิมพ์.
- คมสันต์ วงศ์วรรณ. (2546). *ดนตรีกับการฟัง*. สืบค้นจาก <https://musiclib.psu.ac.th>
- ณัฏฐา ตั้งตรงฤทัย. (2559). *การศึกษาบทบาทเพลงร็อกในการปลูกฝังคุณค่าและสร้างกำลังใจในการดำเนินชีวิตของเยาวชน*(วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- นิษนาต นิลทองคำ. (2563). *คลื่นลูกใหม่ที่จะมารันวงการฮิปฮอปให้ลุกเป็นไฟ*. สืบค้นจาก <https://happeningandfriends.com/article-detail/241?lang=th>
- บุญสม มาร์ติน. (2533). *สุขศึกษา 5*. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- พงศ์ธร วงศ์เกียรติขจร. (2535). *เพลงในภาพยนตร์โฆษณา*(สารนิพนธ์วารสารศาสตร์บัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พุทธทาสภิกขุ. (2549). *กามารมณ์และชีวิตสมรสตามอุดมคติพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: ประพันธ์สาส์น.
- ไม้ เมืองเดิม. (2479). *เพลงเก่า*. กรุงเทพฯ: คณะเหม.
- โรงพยาบาลเพชรเวช. (2564). *Theory of love จิตวิทยาความรัก*. สืบค้นจาก https://www.petcharavejhospital.com/en/Article/article_detail/Theory-of-love
- วิทยากร เชียงกุล. (2550). *ความรัก การสร้างสรรค์และความสุข*. กรุงเทพฯ: สายธาร.
- วิชญ์ วิตเสถียร. (2563). *เนื้อหาและลักษณะการแต่งกายของแนวฮิปฮอปส่งผลต่อพฤติกรรมกล้าแสดงออกของ Gen Z ในเขตกรุงเทพมหานคร*(การค้นคว้าอิสระนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- องค์ บรรจุน. (2559). ความงามตามอุดมคติของผู้หญิงมอญ จีน ยุโรป และอื่นๆ. *วารสารศิลปวัฒนธรรม*, 37(4), 26-32.

อชิตพนธ์ เพียรสุขประเสริฐ. (2563). ทฤษฎีรักในวรรณกรรมไทยร่วมสมัย หากไม่ใช่เรื่องหัวใจรักเป็น
สิ่งใดได้อีก. สืบค้นจาก <https://www.sarakadeelite.com>

de Botton, A. (2017). *The Course of Love*. Simon & Schuster.

Reese, E. (2017). *The History of Hip Hop*. CreateSpace.

Marketeer. (2563). เทียมฟอร์ม Spotify-JOOX-YouTube สตรีมมิ่งไหนได้ใจคนไทยที่สุด. สืบค้นจาก
<https://marketeeronline.co/archives/158418>

Maslow, A.H. (1970). *A Theory of Human Motivation*. GENERAL.

Sternberg. (1988). *The triangle of love*. New York: Basic.

The Matter. (2561). เมื่อเพลงแรปเป็นมากกว่าความบันเทิง ย้อนดูประวัติย่อๆ ของเพลงแรปสาย
วิพากษ์สังคม. สืบค้นจาก <https://thematter.co/social/rap-as-politics-movement/63542>

The Standard. (2563). โควิด-19 ผลกระทบกับอุตสาหกรรมดนตรีระดับโลกครั้งล่าสุดนับจากยุค
MP3 ระบาด (ตอนที่ 1). สืบค้นจาก <https://thestandard.co/coronavirus-effect-on-music-industry/>